

ESP N

EIROPAS SAVIENĪBA

Līdzfinansējums no Eiropas Reģionālās attīstības fonda

si2021.eu

Teritoriālu pierādījumu izmantošana politikas veidošanā

POLITIKAS PĀRSKATS

Dzīves kvalitāte teritoriālai un uz iedzīvotājiem vērstai politikai

— kā palīdzēt cilvēkiem veicināt pārmaiņas

10 GALVENIE VĒSTĪJUMI

- **Dzīves kvalitāte ir sarežģīts jēdziens, kura izpratne var palīdzēt teritoriāli pielāgot politiku,** ļaujot labāk izprast cilvēku priekšstatus par viņu pašu dzīves apstākļiem un aptverot vairāk par ekonomiskiem rādītājiem un dzīves līmeni. Dzīves kvalitātei vajadzētu būt **visaptverošam politikas mērķim.**
- **Eiropas Telpiskās plānošanas novērošanas tīkls (ESPON) ir izstrādājis inovatīvu pieeju uz vietu balstītai un uz iedzīvotājiem vērsta dzīves kvalitātes novērtēšanai un izpratnei.** Tā sniedz unikālu iespēju politikā virzīties tālāk par iekšzemes kopproduktu un īstenot **diskusiju procesu, kas palīdz cilvēkiem veicināt pārmaiņas.** Turklāt tā arī sniedz iespēju **eksperimentēt ar jaunām praksēm un radošiem risinājumiem politikas veidošanā.**
- **Galvenie ESPON pieejas elementi** ir Dzīves kvalitātes konceptuālā karte, Teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelis un Teritoriālās dzīves kvalitātes “Dzīvās laboratorijas”. Šie elementi ļauj mums efektīvi izmantot ekspertu **zināšanas,** lēmumu pieņēmēju **pieredzi** un pilsoniskās sabiedrības organizāciju, kopienu grupu, apkaimju apvienību un atsevišķu pilsoņu kā vietējo dalībnieku **aktīvu iesaistīšanos.** Izmantojot līdzradīšanu un dialogu, minētās ieinteresētās puses var noteikt dzīves kvalitātes prioritātes, pārbaudīt rādītājus un pārraudzīt dzīves kvalitāti konkrētā teritorijā (funkcionālajā jomā).
- **ESPON izstrādātā dzīves kvalitātes konceptuālā karte** nodrošina **universālu satvaru** ar dažādām sfērām un jomām **dzīves kvalitātes novērtēšanai.** To var izmantot **dažādos teritoriālos līmeņos,** izvēloties rādītājus (objektīvus un subjektīvus), kuru pamatā ir uz iedzīvotājiem vērsta pieeja. Tā ļauj **eksperimentēt** un ir pietiekami elastīga, lai pielāgotos cilvēku priekšstatiem un dažādām vietām.
- **Teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelis** (vienkāršs *Excel* rīks) ir būtiski svarīgs, lai izvēlētos datus un rādītājus skatītu **strukturētā un salīdzināmā formātā.** Tas arī ļauj **salīdzināt novērtēt** vietas, pamatojoties uz pielāgotiem salīdzinājumiem un vairāk iedziļinoties izvēlētajās teritorijas raksturīgajās iezīmēs.
- **Teritoriālās dzīves kvalitātes “Dzīvās laboratorijas”** var būt noderīgi instrumenti politikas veidošanā un jo īpaši dzīves kvalitātes integrēšanā telpiskās plānošanas politikā un instrumentos. Tie veicina **līdzdalības pieeju, priekšplānā izvirzot iedzīvotāju priekšstatus.** Tādējādi tie palīdz **tuvināt politiku cilvēkiem,** aptverot viņu vajadzības, risinot viņu problēmas un **radot ilgtermiņa ietekmi** ar spēcīgām **partnerībām.**
- **Vākt statistikas datus par dzīves kvalitāti ir sarežģīti.** To trūkumu var kompensēt, apkopojot kvalitatīvu (subjektīvu) informāciju, kas atspoguļo iestāžu, pētnieku, privāto uzņēmumu, pilsoniskās sabiedrības organizāciju un procesā iesaistīto personu vērtības un prioritātes. Lai vāktu kvalitatīvus datus, var izmantot **inovatīvus pasākumus subjektīvu datu vākšanai,** piemēram, fokusa grupas, kvalitatīvus apsekojumus vai digitālus fotokonkursus. Dzīves kvalitāte vairāk ir saistīta ar cilvēku uztveri, nevis ar statistikas rādītājiem.
- **ESPON izstrādātā pieeja dzīves kvalitātes izprašanai un novērtēšanai būtu jāpārbauda dažādās politikas iniciatīvās un pilotprojektos** dažādās politikas jomās. Tā ir īpaši svarīga sabiedrības **līdzdalībai un cilvēku iesaistīšanai** lēmumu pieņemšanā, kā arī sniedz iespēju aktīvi iesaistīt **jauniešus telpiskās plānošanas procesos.** Visbeidzot, tā ļauj **labāk saskaņot teritoriālo politiku** ar cilvēku vajadzībām.
- **Dzīves kvalitātes novērtēšana veicina (abstraktu) politikas mērķu interpretāciju un īstenošanu.** Konkrētāk, tā palīdz **labāk izprast, kā cilvēki dažādās vietās uztver politikas mērķus,** piemēram, “kohēzija kā ekonomisks, sociāls un teritoriāls priekšnoteikums cilvēku labklājībai” (ES kohēzijas politika), “dinamiska dzīve un ainavas” (Ilgtermiņa redzējums par ES lauku apvidiem), “skaistāk, ilgtspējīgāk un iekļaujošāk kopā” (Jaunais Eiropas “Bauhaus”), “nākotne visām vietām un cilvēkiem” (Teritoriālās attīstības programma 2030), “pilsētu pārveidojošais spēks kopējam labumam” (Jaunā Leipcigas harta) un “dzīves kvalitāte visiem” (Slovēnijas attīstības stratēģija).
- Kopumā **ESPON pieeja palīdz tuvināt politiku** — vietējo, reģionālo, valsts, pārrobežu, transnacionālo vai Eiropas — **iedzīvotājiem,** atspoguļojot konkrētā vietā pastāvošos priekšstatus par dzīves kvalitāti. Tai arī ir plašas iespējas ar laiku **likt politikā uzņemties atbildību** par to dimensiju īstenošanu, kas ir svarīgas **iedzīvotājiem** (konkrētā vietā un konkrētā laikā), un tā palīdz **samazināt subjektīvo iespaidu, ka cilvēki un vietas tiek “atstāti novārtā”** (pievēršoties “neapmierinātības ģeogrāfijai”).

Priekšvārds

Dzīves kvalitātes jēdziens papildina klasiskāku izpratni par teritoriju kā neatņemamu sabiedrības, ekonomikas un vides daļu. Tas piešķir personiskāku skatījumu uz teritoriju un attiecas uz to, cik labi mēs dzīvojam kādā vietā, kā mēs to izjūtam un pieredzam un ko no tās sagaidām. Šie aspekti kļuva īpaši skaidri pagājušajā gadā, kad Covid-19 pandēmijas dēļ bijām piesaistīti savām pilsētām, ciemiem, apkaimēm un pat mājokļiem. Tas ļāva mums labāk apzināties, kā šīs vietas ietekmē mūsu dzīves kvalitāti.

Teritoriālās attīstības programmā 2030 dzīves kvalitāte ir raksturota kā “visas politikas pamatmērķis”. Bieži tā tik tiešām ir, taču politikā tā var parādīties ar dažādiem nosaukumiem vai sinonīmiem. Jaunajā Slovēnijas Valsts telpiskās attīstības stratēģijā, ko pieņems parlaments, dzīves kvalitāte tiek skatīta divos veidos — kā vispārējs princips un kā konkrētāks attīstības mērķis: uzlabot dzīves kvalitāti pilsētās un lauku apvidos. Tā kā pilsētu teritorijām un lauku apvidiem ir atšķirīgas ģeogrāfiskās iezīmes, kā arī atšķirīgas funkcijas un sociālie un kultūras aspekti, to iedzīvotājiem ir vajadzīgas atšķirīgas pieejas elementiem, kas nodrošina vai uztur dzīves kvalitāti un veicina tās labbūtību.

ESPON pieeja atspoguļo dzīves kvalitātes sarežģītību konceptuālā formā, ko var novērtēt dažādos līmeņos, taču ko var izmantot arī lēmumu pieņemšanā, lai politiku labāk

pielāgotu dažādām teritorijām. Tāpēc dzīves kvalitāte ir ne tikai neskaidrs vai aptuveni definēts politikas mērķis, bet arī politikas veidošanas instruments. To var izmantot, lai virzītu sabiedrības līdzdalību dažādos politikas veidošanas procesos, uzdodot pareizos jautājumus. Ja tā ir noteikta kā pastāvīga vide cilvēku attieksmes uzzināšanai, piemēram, “dzīvo laboratoriju” veidā, to var izmantot arī politikas integrācijai, pārraudzībai un pārskatīšanai. Tādējādi leņķpārveidā pieeja saskaras ar augšupvērstiem uzskatiem, un iniciatīvas savijas ar tiem un tos uzlabo. Sabiedrības līdzdalība bieži tiek samazināta līdz minimālam juridiskam standartam. Tāpēc, lai panāktu labāku politikas izstrādi, sinerģiju ar citām politikas jomām un lielāku atbildību par politikas pasākumiem, ir vajadzīga agrīna un pastāvīga mijiedarbība ar cilvēkiem un ieinteresētajām pusēm.

ESPON pieeja dzīves kvalitātei ir nozīmīgs sasniegums, kas nepaliks akadēmiskā līmenī. Ieinteresētās puses izrāda lielāku interesi par tās turpmāko pārbaudi un izmantošanu, un tādējādi tā veicinās Teritoriālās attīstības programmas moto “Nākotne visām vietām” īstenošanu dažādos līmeņos.

Blanka Bartol un Tomaž Miklavčič

Slovēnijas prezidentūra ES Padomē teritoriālās kohēzijas jomā, 2021. gads

Kāpēc dzīves kvalitāte?

Dzīves kvalitāte attiecas uz labbūtību un sniedzas tālāk par ekonomikas rādītājiem un dzīves līmeni. Mūsu dzīves kvalitāti nosaka tas, kas mums ir svarīgi, t. i., kā mēs uztveram savu dzīves situāciju kultūras un vērtību sistēmu kontekstā, kā arī saistībā ar savām gaidām un vajadzībām.

Iedzīvotāju dzīves kvalitātei tiek pievērsta arvien lielāka uzmanība vietējās, reģionālās, valsts un Eiropas politikas veidošanā, tāpat arī prasībām attiecībā uz iedzīvotāju līdzdalību un aktīvu iesaistīšanos politikas procesos. Eiropas līmenī kā piemērus var minēt kohēzijas politiku, kuras mērķis ir uzlabot līdzsvaru “cilvēku labklājības ekonomiskajos, sociālajos un teritoriālajos priekšnosacījumos”, Teritoriālās attīstības programmu 2030, kuras mērķis ir nodrošināt “nākotni visām vietām un cilvēkiem”, Jauno Leipcigas hartu, kurā uzsvērts “pilsētu pārveidojošais spēks kopējam labumam”, Jaunā Eiropas “Bauhaus” iniciatīvu, kuras mērķis ir veidot “skaistākus, ilgtspējīgākus un iekļaujošākus veidus, kā dzīvot kopā”, un ilgtermiņa redzējumu

apvidiem līdz 2040. gadam, kas tiecas uz “dinamisku dzīvi un ainavām”.

Ar Slovēnijas prezidentūru ES Padomē 2021. gada otrajā pusgadā tika uzsvērtā dzīves kvalitāte, kas ir visaptverošs Slovēnijas jaunās Telpiskās attīstības stratēģijas 2050. gadam mērķis. Ar to ir iecerēts radīt teritoriālo kohēziju un nodrošināt augstu dzīves kvalitāti visiem cilvēkiem neatkarīgi no tā, vai viņi dzīvo pilsētās vai lauku apvidos, vai kalnu, līdzenumu vai pierobežas apvidos. Šajā dokumentā, kurā izklāstītas teritoriālās īpatnības, parādīts, kā valstu nozaru politika dažādos pārvaldības līmeņos gūtu labumu no kopīgiem un uz vietām balstītiem teritoriāliem pasākumiem kopējās interesēs. Lai gan nozaru politikā pakāpeniski tiek atzītas šādas pieejas priekšrocības, turpmākās darbības pēc jaunās valstu telpiskās attīstības politikas pieņemšanas ir vērstas uz to, lai uzlabotu šādu sadarbību un padarītu to par vispārpieņemtu praksi.

Kas ir dzīves kvalitāte un kā to novērtēt?

ESPON pieeja

Diskusijas par to, kā novērtēt labbūtību un dzīves kvalitāti, pēdējo 15 gadu laikā ir likušas Eiropas Komisijai, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijai, Apvienoto Nāciju Organizācijai un citām struktūrām radīt vairākas svarīgas iniciatīvas. Uz to reaģējot, *ESPON* izstrādāja novatorisku pieeju, kas atspoguļo dzīves kvalitātes teritoriālo daudzveidību, kā arī uz iedzīvotājiem vērsto, subjektīvo un laikā noteikto izpratni par dzīves kvalitāti, arī iedzīvotāju un vietējo dalībnieku aktīvu iesaistīšanos un līdzradīšanu.

ESPON teritoriālo dzīves kvalitāti definē kā dzīvu būtņu spēju izdzīvot un attīstīties konkrētā vietā, pateicoties ekonomiskajiem, sociālajiem un ekoloģiskajiem apstākļiem, kas atbalsta dzīvi konkrētajā vietā¹. Šī vispārējā definīcija tālāk ir pārveidota 1) dažādās tematiskajās sfērās, 2)

dažādās konceptuālajās dimensijās un 3) pārdomātā pieejā. Kopumā tas ļauj niansētāk un konkrētāk izprast dzīves kvalitāti, kas aptver visas būtiskās iezīmes un atspoguļo subjektīvo un laikā ierobežoto dzīves kvalitātes raksturu.

Dzīves kvalitātes tematiskās sfēras

Saskaņā ar *ESPON* pieeju dzīves kvalitāte aptver trīs plaši formulētas sfēras:

- **personīgo** — personīgās veselības un drošības vajadzības un vēlme attīstīties;
- **sociālekonomisko** — ekonomisko labklājību un sociālos un politikas faktoros, kas veicina visu konkrētajā vietā dzīvojošo cilvēku izdzīvošanu un labbūtību;
- **ekoloģisko** — vides kvalitāti un ekoloģisko labbūtību.

¹ Šī pieeja ietver visas dzīvo būtņu sugas, ne tikai cilvēkus, atzīstot dabas un ekoloģiskās veselības neatņemamo vērtību un labbūtību kā būtisku teritoriālās dzīves kvalitātes dimensiju.

Dzīves kvalitātes konceptuālās dimensijas

Lai pilnībā izprastu katras minētās sfēras dinamiku, *ESPON* attiecībā uz katru no tām definīcijā ieskicē trīs konceptuālās dimensijas:

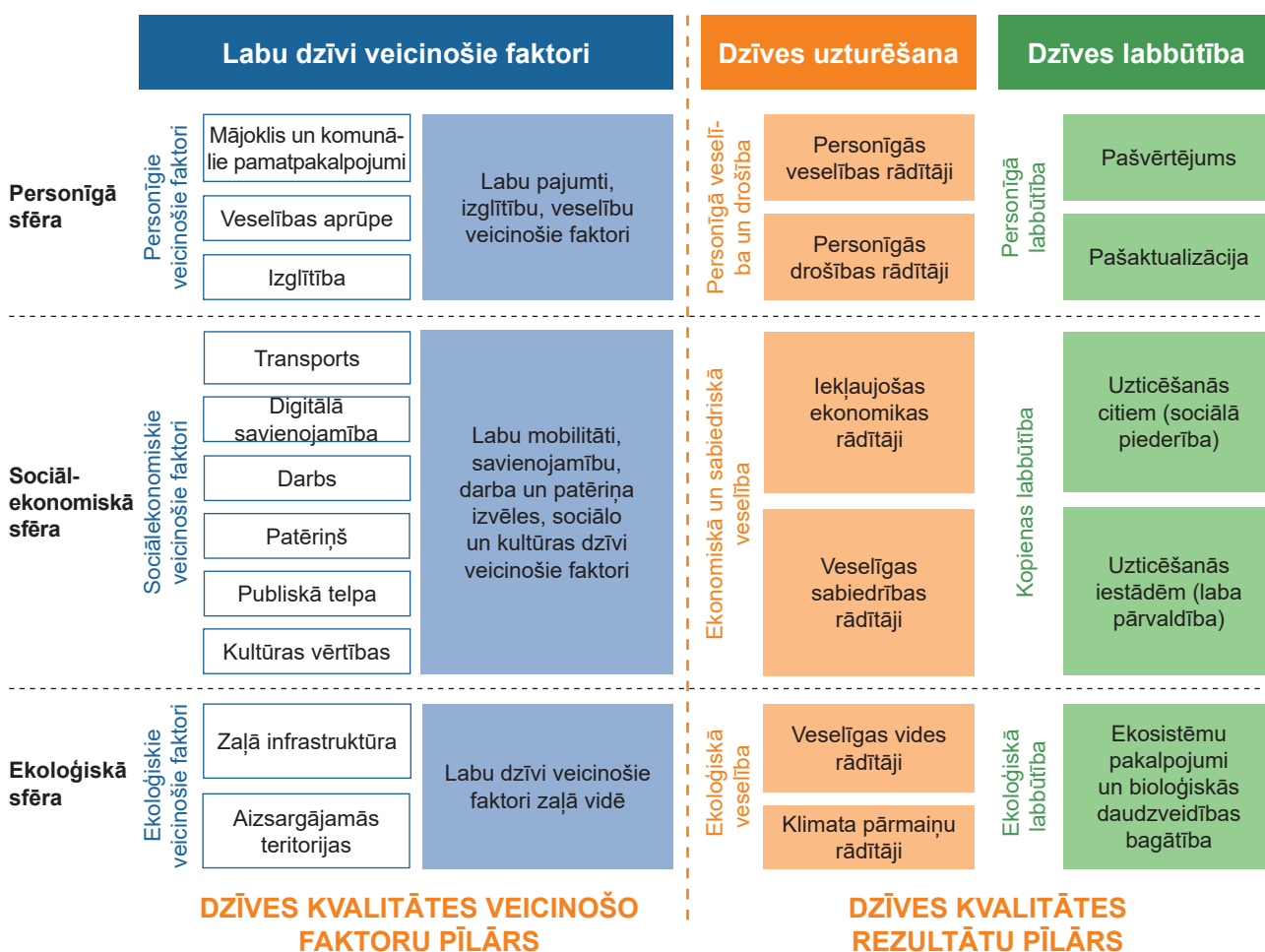
- **labas dzīves veicinošie faktori** — ar konkrēto vietu saistīti priekšnosacījumi katrai tematiskajai sfērai;
- **dzīves uzturēšana** — veselīga personīgā dzīve, veselīga ekonomika un veselīga vide kā labas dzīves kvalitātes rezultāti;

- **dzīves labbūtība** — personīgo vēlmju piepildījums, kopienas labbūtība un ekoloģiskā labbūtība kā labas dzīves kvalitātes rezultāts.

Konceptuālajā kartē (1. attēls) ir sīkāk parādīts, kā tematiskās sfēras un konceptuālās dimensijas apvienojas, lai radītu visaptverošu satvaru dzīves kvalitātes definēšanai attiecībā uz veicinošajiem faktoriem un rezultātiem².

1. attēls

Teritoriālās dzīves kvalitātes novērtēšanas sistēma — konceptuālā karte

² Informācija par šajā satvarā izmantotajiem rādītājiem ir pieejama *ESPON* (2021a).

Līdzradīšana un diskusiju pieeja

Izpratne par dzīves kvalitāti — kā aprakstīt dažādos konceptuālās kartes lodziņus (1. attēls) un kādu nozīmi tiem piešķirt — mainās atkarībā no cilvēku priekšstatiem, vietas un laika gaitā. Lai to aptvertu, *ESPON* atbalsta diskusiju pieeju, iesaistot iedzīvotājus, ekspertus un politikas veidotājus kopīgā lēmumu pieņemšanā par to, kas, kāpēc un kā attiecībā uz dzīves kvalitāti būtu jānovērtē, lai nodrošinātu labu dzīvi. Šāda koncentrēšanās uz iedzīvotājiem un uz vietām padara *ESPON* pieeju unikālu salīdzinājumā ar citām starptautiskām pieejām dzīves kvalitātes novērtēšanai.

Šīs pieejas atslēga ir teritoriālās dzīves kvalitātes “dzīvās laboratorijas” (1. tekstlodziņš).

ESPON ir atlasījis un apkopojis datus, lai novērtētu dažādas jomas un apakšjomas, kas iekļautas konceptuālajā kartē 1. attēlā. Rādītāju atlase Eiropas līmenī (*NUTS 3*), arī to izvēles pamatojums un katra rādītāja ierobežojumi, ir detalizēti izskaidroti *ESPON* darba dokumentā par šo tēmu (*ESPON, 2021a*). Šajā procesā *ESPON* teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelis palīdz apkopot izvēlētos rādītājus un tos vienkāršā veidā vizualizēt, izmantojot dzīves kvalitātes kompozītindeksu (2. tekstlodziņš)³.

1. TEKSTLODZIŅŠ

Teritoriālās dzīves kvalitātes “dzīvās laboratorijas”

Teritoriālās dzīves kvalitātes “dzīvā laboratorija” rada politikas inovāciju vidi, kurā eksperti no kompetentām un uzticamām iestādēm (valsts, reģionālo un vietējo pašvaldību departamentiem, statistikas aģentūrām, universitātēm un uzņēmumu apvienībām) sadarbojas ar iedzīvotājiem (pilsoniskās sabiedrības organizācijām, nevalstiskajām organizācijām un nelielām pašizvēlētu aktīvu pilsoņu grupām vai pēc nejaušības principa izvēlētiem pilsoņu žūrijām). Sadarbībā šīs ieinteresētās puses ar līdzradīšanu un daudzpusēju domāšanu kopīgi risina dzīves kvalitātes jautājumu. Attiecībā uz katru dzīves kvalitātes sfēru viņi nosaka kopīgu izpratni un prioritātes, kā arī pārbauda iespējamus rādītājus. Ideālā gadījumā “dzīvā laboratorija” paliek aktīva, lai turpmāk pārraudzītu un novērtētu iespējamus uzlabojumus vai izmaiņas. Šajā procesā cilvēki ir pārmaiņu virzītāji, nevis tikai politikas patērētāji.

2. TEKSTLODZIŅŠ

Teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelis

Teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelis:

- ir vienkārša lietojumprogramma (*Excel* formātā), kas ilustrē dzīves kvalitātes novērtēšanai izstrādāto metodiku;
- aptver *ESPON* telpu (ES, Islande, Lihtenšteina, Norvēģija, Šveice un Apvienotā Karaliste) un Rietumbalkānus (Albānija, Melnkalne, Ziemeļmaķedonija un Serbija);
- izmanto statistikas rādītājus un svēruma kritērijus, lai aprēķinātu kompozītindeksus atkarībā no dzīves kvalitātes prioritāšu rakstura dažādos teritoriālajos kontekstos;
- ir praktisks, lai salīdzinātu dzīves kvalitātes rādītājus dažādos teritoriālajos līmeņos — Eiropas, valsts, reģionālā un vietējā — atkarībā no attiecīgo datu pieejamības;
- ir piemērojams vienā teritoriālā kontekstā, lai laika gaitā novērtētu un pārraudzītu dzīves kvalitātes tendences kādā reģionā, pilsētā, lauku apvidū vai pilsētu teritorijā.

³ Detalizēts indeksa priekšrocību un trūkumu apraksts ir iekļauts *ESPON* (2021a).

Dzīves kvalitāte funkcionālā trīsvalstu pārrobežu teritorijā

ESPOŅ pieeju dzīves kvalitātei var izmantot dažādos ģeogrāfiskos līmeņos, aplūkojot funkcionālās zonas, nevis tikai administratīvos reģionus. Tas var labāk atspoguļot, kur cilvēki dzīvo, strādā un atpūšas. ES Padomes prezidents Valsts Slovēnija sadarbībā ar ESPOŅ piekrita to izmēģināt funkcionālā trīsvalstu pārrobežu reģionā — Piekrastes-Karsta reģionā Slovēnijā, Istras županijā Horvātijā un Triestē Itālijā.

Šajā darbā vissvarīgāk bija efektīvi iesaistīt iedzīvotājus dialogā par dzīves kvalitāti un paust individuālo pieredzi un priekšstatus. Šajā nolūkā tika izmantotas vairākas metodes, to vidū 1) “dzīvās laboratorijas” fokusa grupas, ar kuru palīdzību apkopoja cilvēku viedokļus nelielās diskusiju grupās; 2) digitālo fotoattēlu konkurss, kas ļāva iedzīvotājiem parādīt to, ko viņi uztver kā īpašas iezīmes dzīvei pārrobežu teritorijā; un 3) dzīves kvalitātes aptaujas lietotne, ar ko apkopoja kvalitatīvu informāciju par labākajiem un

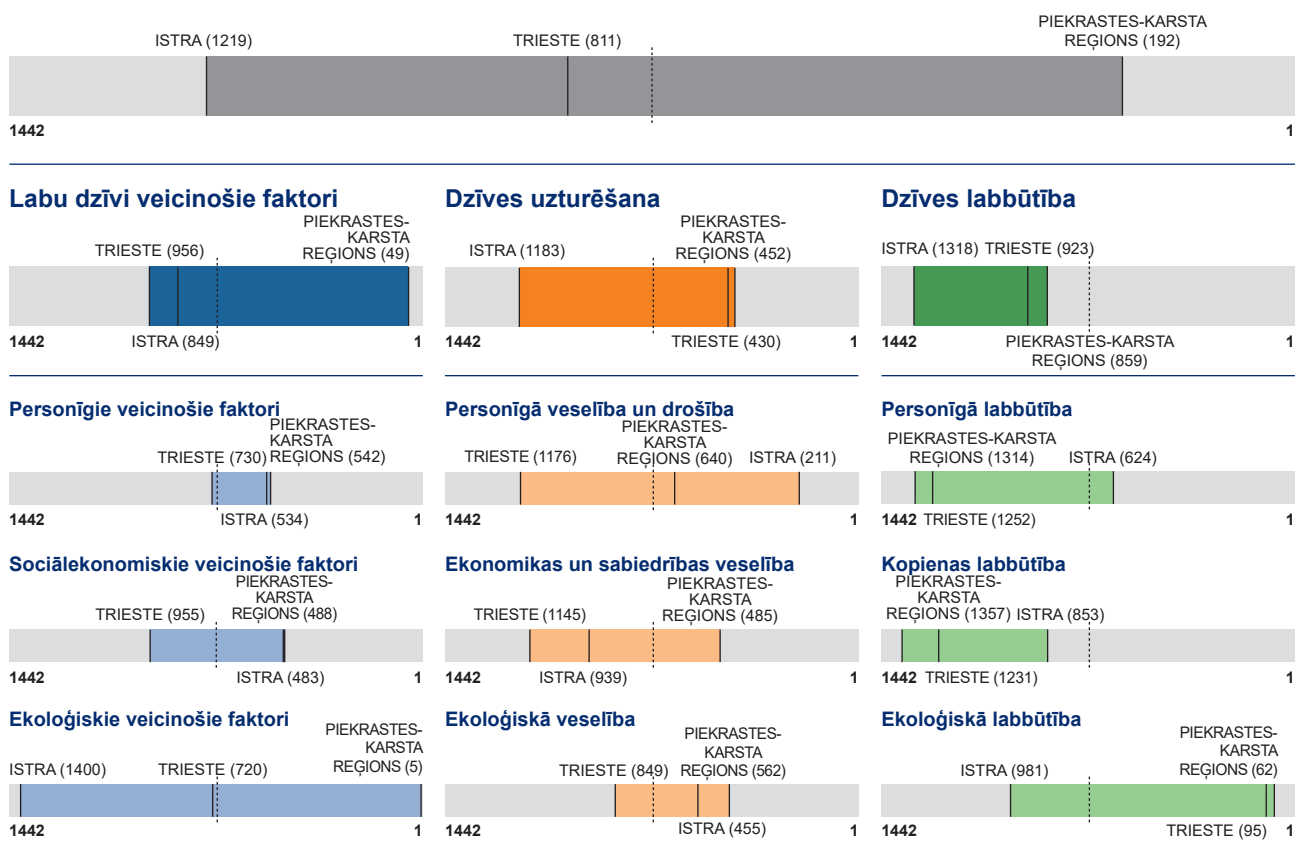
sliktākajiem aspektiem saistībā ar dzīvi konkrētajā teritorijā (ar Īsu pamatojumu).

Šīs novatoriskās prakses rezultātus var izmantot, lai noteiktu politikas darbību prioritātes un izvērtētu informācijas paneļa rīka rādītājus, tiecoties uz tādu kompozītindeksu izstrādi, kas atspoguļo iedzīvotāju vēlmēs dzīves kvalitātes kontekstā.

Indeksi, kas radīti šim trīsvalstu pierobežas apgabalam, liecina par ļoti lielām dzīves kvalitātes atšķirībām starp dažādām vietām (2. attēls). Lai gan teritorija ir salīdzinoši neliela, reģionālās atšķirības ir gandrīz tikpat lielas kā visā Eiropas Savienībā. Lai gan Piekrastes-Karsta reģionā dzīves kvalitāte kopumā ir laba (Eiropas kontekstā tas 1442 reģionu vidū ir 192. vietā), dzīves kvalitāte ir zemāka Triestē (811. vieta) un Istrā (1219. vieta). Dzīves kvalitātes ievērojamās atšķirības trīsvalstu teritorijā parādās dažādos aspektos.

2. attēls

Trīsvalstu reģiona teritoriālās dzīves kvalitātes indekss Eiropas kontekstā

Piezīme. Grafikos attēlots visu to 1442 NUTS 3 reģionu spektrs, kas iekļauti ESPOŅ teritoriālās dzīves kvalitātes informācijas panelī, savukārt krāsainajās sadaļās attēlots trīsvalstu Piekrastes-Karsta, Istras un Triestes funkcionālās zonas spektrs. Zilajā laukumā attēlots labas dzīves veicinātāju kompozītindekss, oranžais atbilst “dzīves uzturēšanai”, savukārt zaļais — “dzīves labbūtībai”. Jo tālāk pa labi kāda vieta ir atzīmēta, jo labāka ir tās pozīcija Eiropas kontekstā.

Dzīves kvalitāte tiek vērtēta arī atkarībā no triju minēto administratīvo reģionu funkcionālās integrācijas, kas ļauj cilvēkiem izmantot ērtības pāri robežām (3. attēls). Spēcīgākie priekšstati par vissvarīgākajiem dzīves kvalitātes aspektiem (pozitīviem vai negatīviem) bija saistīti ar labas dzīves veicinātājiem, piemēram, pārrobežu vispārējas nozīmes pakalpojumiem (piemēram, veselības aprūpi), pārrobežu darba tirgiem un mobilitāti (sabiedriskā transporta pakalpojumi) un pārrobežu kopīgajiem vides resursiem. Tika konstatēts, ka valodas prasmes ir būtisks priekšnosacījums, lai sazinātos ar kaimiņvalstu iedzīvotājiem un izmantotu pārrobežu pakalpojumus.

Dzīves kvalitātes ekoloģiskā joma ir vēl viens acīmredzams pārrobežu sadarbības temats, jo, piemēram, gaisa vai ūdens piesārņojuma plašāka ietekme neapstājas pie valstu robežām. Jūra ir svarīgs vides resurss, kas ir kopīgs Piekrastes-Karsta, Istras un Triestes pārrobežu teritorijai, un tika uzsvērta vajadzība pēc kopējas pieejas tādu problēmu pārvaldīšanai, kas saistītas ar jūras līmeņa celšanos, piekrastes ūdeņu kvalitāti, piekrastes tūrismu un ūdens mobilitātes pakalpojumiem.

3. attēls

Digitālo fotogrāfiju konkursa attēli, kas atspoguļo dzīves kvalitātes uztveri Piekrastes-Karsta, Istras un Triestes pārrobežu teritorijā

*Atvērta sauszemes
robeža...*

*Atvērtiem
izglītības
modeļiem...*

ESPON pieeja iedvesmo labāku teritoriālās politikas veidošanu un Teritoriālās attīstības programmas pilotaktivitāšu īstenošanu

Lai izprastu cilvēku vajadzības, vērtības un vēlmes, kā arī to, ko un kā ar šai prioritātei veltīto politiku var panākt, ir vajadzīga uz iedzīvotājiem vērsta un uz vietām balstīta pieeja, ar kuru nosaka un novērtē dzīves kvalitāti. Šajā ziņā ESPON pieeja ļauj politikā uzņemties atbildību par to dimensiju īstenošanu, kas ir svarīgas iedzīvotājiem konkrētā vietā un laikā. Tas arī palīdz mazināt subjektīvo priekšstatu, ka cilvēki un viņu dzīvesvietas tiek "atstātas novārtā", un tādējādi risināt "neapmierinātības ģeogrāfijas" problēmu.

Teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" palīdz virzīt politisko domāšanu tālāk par iekšzemes kopproduktu, ekonomikas rādītājiem un dzīves līmeni. Tās ļauj politikas veidošanā galveno uzmanību pievērst uz vietu balstītai izpratnei par dzīves kvalitāti visā tās sarežģītībā, nodrošinot, ka tiek izprasti iesaistīto ieinteresēto personu priekšstati. Kopumā teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" var būt noderīgs instruments politikas iniciatīvām, kuru mērķis ir uz vietām balstīti un uz iedzīvotājiem vērsti uzlabojumi cilvēku dzīves kvalitātē. Konkrētāk, tās var pielāgot šādu politiku faktiskajām vajadzībām konkrētajā vietā, aptverot priekšstatus un interpretāciju par:

- "nākotni visām vietām un cilvēkiem" (Teritoriālās attīstības programma 2030);
- "kohēziju kā ekonomisku, sociālu un teritoriālu priekšnosacījumu cilvēku labklājībai" (ES kohēzijas politika) un "dinamisku dzīvi un ainavām" (Ilgtērmiņa redzējums par ES lauku apvidiem);
- "dzīves kvalitāti visiem" konkrētos telpiskajos apstākļos — pilsētu teritorijās un lauku apvidos vai kalnu, līdzenumu un pierobežas teritorijās (Slovēnijas Valsts telpiskās attīstības stratēģija).

Īstenojot "nākotni visām vietām un cilvēkiem", pilotaktivitātes saskaņā ar Teritoriālās attīstības programmu 2030 varētu sistematizēt teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas", lai izprastu...

- ... dzīves kvalitāti saistībā ar pārrobežu redzējumu pārejai uz bezoglekļa funkcionālo reģionu: teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" var palīdzēt noteikt, kuri dzīves kvalitātes aspekti ir būtiski, lai nodrošinātu, ka cilvēki pieņem un atbalsta pārmaiņas;
- ... kādas dzīves kvalitātes iezīmes visaugstāk vērtē cilvēki, kuri dzīvo nelielās vietās vai mazāk attīstītos reģionos, un kas motivē cilvēkus, jo īpaši gados jaunos, tajos palikt: teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas"

var palīdzēt formulēt uz iedzīvotājiem un vietām vērsta atbildes tam, kā dzīves kvalitātes perspektīva var palīdzēt pārveidot mazāk attīstītos reģionus un nelielas vietas;

- ... kā varētu izskatīties integrētas pieejas neaizsargātiem un lejupeļdošiem lauku apvidiem, apvienojot attiecīgās tematiskās sfēras un konceptuālās dimensijas: teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" var apvienot dažādas sabiedrības grupas, piemēram, pastāvīgos iedzīvotājus, aizbraucējus un jaunpienācējus, lai konstatētu viņu priekšstatus par dzīves kvalitāti. Mainīga pieeja var palīdzēt pārraudzīt faktorus, kas nodrošina labu dzīves kvalitāti, un novērst iedzīvotāju skaita samazināšanos;
- ... kā iedzīvotāji iztēlojas nākotni Alpu reģiona pilsētās, kas ir īpaši neaizsargātas pret klimata pārmaiņām: teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" var palīdzēt noteikt attiecīgos labas dzīves veicinātājus šajā teritorijā un nodrošināt platformu augšupvērstu darbību izstrādei;
- ... kā plašs politikas jomu klāsts ietekmē vietējo un reģionālo attīstību: ESPON ierosinātais konceptuālais satvars dzīves kvalitātei var atbalstīt teritoriālās ietekmes novērtējumus, palīdzot izprast, kā mijiedarbība starp dažādām politikas jomām ietekmē vietas. Teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" kā aktīvas pieejas var palīdzēt novērtēt un pārraudzīt dažādu veidu ietekmi, piemēram, pamatojoties uz iedzīvotāju datiem, un to, kā tas uzlabo priekšstatu par dzīves kvalitāti.

Līdzīgā veidā teritoriālās dzīves kvalitātes "dzīvās laboratorijas" var izmantot, lai veicinātu ES Lauku rīcības plāna pamatiniciatīvas, tematiskās partnerības un rīcības plānus saskaņā ar ES pilsētprogrammu, ES makroreģionālo stratēģiju pamatprojektus un citas politikas iniciatīvas.

ESPON aicina ikvienu ļauties jaunai domāšanai, iesaistīties sadarbības un līdzradīšanas kultūrā un eksperimentēt ar jaunām idejām un inovatīvu politikas praksi. Mums visiem ir aktīvi jāiesaistās politikas veidošanā, un tas palīdzēs politikas veidotājiem saprast, kas ietekmē mūsu dzīves kvalitāti. Šī pieeja veicinās **uz vietām balstītas un koordinētas politikas izstrādi un labāku īstenošanu** un tādējādi palīdzēs mums **kopīgi lemt par mūsu teritoriju nākotni.**

3. TEKSTLODZIŅŠ

Citāti no *ESPON* darbsemināra “Vai mūsu dzīve ir pietiekami laba?”

19. Eiropas reģionu un pilsētu nedēļā (2021. gada oktobris)

“Sabiedrības līdzdalība ir daļa no telpiskās plānošanas procesiem. *ESPON* dzīves kvalitātes pieeja var palīdzēt to uzlabot un apkopot ieskatus par cilvēku gaidām un vērtībām.”

Blanka Bartol, Slovēnija

“Līdzradīšana ir būtiski svarīga. Mums ir jāpārdomā politikas veidošana, jo lejupvērstas pieejas vairs nedarbojas.”

Norry Schneider, Luksemburga

“Sadarbība ar vietējo līmeni, jo īpaši iesaistot jauniešus, ir svarīga, jo mūsdienu politika un pārmaiņas veido mūsu dzīves kvalitāti 5 līdz 10 gadu laikā.”

Marc Pfister, Šveice

“Dzīves kvalitātes rādītājus var izmantot, lai labāk izprastu teritoriālo nevienlīdzību un paredzamo politikas ietekmi, kas ir svarīgi uz iedzīvotājiem vērstām partnerībām attīstības jomā.”

Rudina Toto, Albānija

Papildu literatūra

ESPON (2020), *ESPON QoL – Quality of Life Measurements and Methodology* (<https://www.espon.eu/programme/projects/espon-2020/applied-research/quality-of-life>).

ESPON (2021a), darba dokuments *Is our life good enough?* (<https://www.espon.eu/is-our-life-good-enough>).

ESPON (2021b), secinājumi tiešsaistes apaļajā galdā par dzīves kvalitāti Slovēnijā (<https://www.espon.eu/quality-of-life-slovenia>) un Eiropas 2021. gada reģionu un pilsētu nedēļas sesijā (https://europa.eu/regions-and-cities/programme/sessions/1886_en).

ESPON 2020

ESPON ETSG

11 Avenue John F. Kennedy
L-1855 Luksemburga
Luksemburgas Lielhercogiste
Tālrunis: +352 20 600 280
E-pasts: info@espon.eu
www.espon.eu

ESPON ETSG ir ESPON 2020 sadarbības programmas vienīgā labuma guvēja. Vienoto operāciju programmas ietvaros īsteno ESPON ETSG, un to līdzfinansē Eiropas Reģionālās attīstības fonds, ES dalībvalstis un partnervalstis — Islande, Lihtenšteina, Norvēģija, Šveice un Apvienotā Karaliste.

Pateicības

Mēs pateicamies Eiropas Savienības Padomes prezidentvalsts Slovēnijas pārstāvjiem *Blanka Bartol* un *Tomaž Miklavčič*; *Carlo Sessa* (ISINNOVA, Itālija) un *Harold del Castillo* (Mcrit, Spānija), kas ar savu ieguldījumu un komentāriem palīdzēja sagatavot šo darba dokumentu.

Atruna

Šis izdevums var neatspoguļot ESPON 2020 Uzraudzības komitejas locekļu viedokli.

ISBN: 978-2-919816-15-6

© ESPON, 2021

Redakcijas komanda

Sandra Di Biaggio (ESPON ETSG) un *Kai Böhme* (Telpiskā prognozēšana)

Publicēts 2021. gada decembrī

